

УДК 347.73:336.7

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.4.38>**Р. І. Самсін**

кандидат юридичних наук, адвокат

НА ШЛЯХУ ДО НОВОГО ЗАКОНУ ПРО ВІРТУАЛЬНІ АКТИВИ

У статті досліджено наукові підходи до фінансово-правової сутності віртуальних активів, а також порівняно їх з аналогічними нормами європейського законодавства визначення поняття та сутності «віртуальних активів» з метою формулювання висновку щодо доцільності використання в національному законодавстві визначення віртуальних валют, запропонованих розробниками проекту Закону України «Про віртуальні активи» від 9 червня 2020 року № 3637.

Акцентовано, що аналіз попередніх законодавчих ініціатив врегулювання в сфері віртуальних активів в Україні та певних законопроектів переконує в наявності лобювання інтересів нових гравців віртуального ринку.

Зазначено, що віртуальні активи у статті 1 законопроекту № 3637 визначаються як особливий вид майна, який є цінністю в електронній формі, існує в системі обігу віртуальних активів, та може знаходитись у цивільному обігу. Проаналізовано пропозицію авторів зазначеного законопроекту визначати фінансово-правову сутність віртуальних активів як майна. Констатовано, що автори законопроекту не є новаторами у цій сфері. У проекті Закону України «Про обіг криптовалюти в Україні» від 6 жовтня 2017 року № 7183, віртуальні активи пропонувалося визначати як програмний код (набір символів, цифр та букв), що є об'єктом права власності, може виступати засобом міни, відомості про який вносяться та зберігаються у системі блокчейн в якості облікових одиниць поточної системи блокчейн у вигляді даних (програмного коду). Оскільки об'єктом права власності є майно, то фактично в законопроекті № 7183 також застосовувався аналогічний підхід до визначення сутності віртуальних активів.

Обґрунтовано, що при визначенні поняття віртуальних активів розробники законопроекту № 3637 спирались також на наукові дослідження у цій сфері, оскільки наукова спільнота частково розділяє подібний підхід. Фінансово-правова сутність віртуальних активів залишається предметом наукових спорів.

Водночас автором звернута увага на визначення віртуальних активів у зарубіжному законодавстві, особливо в законодавстві ЄС. Враховуючи те, що Україна робить всі необхідні кроки до наближення власного чинного законодавства до законодавства Європейського Союзу і повинна забезпечити поступове приведення у відповідність своїх чинних законів та майбутнього законодавства до законодавства ЄС, автором зазначено, що український законодавець, розвиваючи національне законодавство у сфері запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового ураження, прийняв новий Закон України від 6 грудня 2019 року № 361-ІХ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового ураження», в якому надано визначення віртуальних активів як цифрового вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей (п. 13 ст. 1).

Підсумовано, що в національному законодавстві вже закріплено визначення віртуальних активів, яке не враховано розробниками законопроекту № 3637. А подальше удосконалення норм цього законопроекту повинно врахувати досвід ЄС та чинні норми національного законодавства.

Ключові слова: блокчейн, віртуальні активи, правове регулювання, заборона обігу віртуальних активів, біткойн.

Поява та розвиток віртуальних активів, одним з найвідоміших видів яких є криптовалюти, обумовили прагнення законодавців різних країн врегулювати відносини у сфері їх

обігу. Все більше країн приймають нормативно-правові акти (або вносять зміни до чинних нормативних актів), нормами яких намагаються врегулювати відносини, що виникають у зв'язку

з обігом віртуальних активів, визначають права та обов'язки учасників ринку віртуальних активів, засади державної політики у цій сфері тощо.

Приєдналася до цього процесу і Україна. За минулі роки у правовому полі України з'явилася низка законопроектів, у яких пропонувалося врегулювання відносин у сфері обігу віртуальних активів – «Про обіг криптовалюти в Україні» від 6 жовтня 2017 року № 7183 [1]; «Про стимулювання ринку криптовалют і їх похідних в Україні» від 10 жовтня 2017 року № 7183-1 [2], і пов'язаний з ним законопроект «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні)» від 30 жовтня 2017 року № 7246 [3]; «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні» від 14 вересня 2018 року № 9083 [4]; «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні» від 27 вересня 2018 року № 9083-1 [5].

Аналізуючи законодавчі ініціативи врегулювання в сфері віртуальних активів в Україні, науковці відзначають низький рівень законопроектів, слабкість та необізнаність розробників з сутністю, технічною складовою віртуальних активів та особливістю відносин, що виникають в сфері їх обігу [6, с. 754; 7, с. 143; 8, с. 47–49; 9, с. 83]. Аналіз певних законопроектів переконує в наявності лобіювання інтересів нових гравців віртуального ринку, наприклад пропозиція щодо звільнення підприємств від оподаткування прибутку, отриманого від операцій з купівлі-продажу криптовалют в законопроекті № 7246 [3] чи пропозиція звільнення від оподаткування доходів фізичних осіб, фізичних осіб – підприємців, юридичних осіб, отриманих ними від операцій з віртуальними активами, від сплати будь-яких податків (зборів) з доходів, а також звільнення від оподаткування податком на додану вартість операції з ввезення на митну територію України та реалізації на митній території України обладнання, що призначене виключно для майнінгу і класифікується у товарній підкатегорії 8471500000 згідно з УКТ ЗЕД, що була подана в законопроекті законопроекту № 9083-1 [5].

У цьому аспекті особливого значення набуває аналіз проекту Закону України «Про віртуальні активи» № 3637 (надалі – законопроект № 3637), підготовленого О. Жмеренецьким та рядом інших народних депутатів, поданого 9 червня 2020 року до Верховної Ради України. Метою законопроекту, як зазначається

у пояснювальній записці, є забезпечення комплексного законодавчого врегулювання принципів функціонування ринку віртуальних активів, зокрема, забезпечення уніфікованого підходу до організації торгівлі віртуальними активами [10], а в самому законопроекті зазначається, що його норми застосовуються до правовідносин, що виникають у зв'язку з обігом віртуальних активів в Україні, визначають права та обов'язки учасників ринку віртуальних активів, засади державної політики у сфері обігу віртуальних активів [11].

Дослідження норм законопроекту № 3637 вимагає ґрунтовного дослідження, проте особливу увагу привертає визначення поняття та сутності «віртуальних активів», що пропонується його розробниками, оскільки, як переконує зарубіжний досвід правового регулювання у сфері обігу віртуальних активів, таке регулювання залежить саме від визначення фінансово-правової сутності віртуальних активів.

Метою статті є аналіз визначення поняття та сутності «віртуальних активів» у законопроекті № 3637, дослідження наукових підходів до фінансово-правової сутності віртуальних активів, а також порівняння їх з аналогічними нормами європейського законодавства для формулювання висновку щодо доцільності використання в національному законодавстві визначення віртуальних валют, запропонованих розробниками законопроекту № 3637.

Віртуальні активи у статті 1 цього законопроекту визначаються як особливий вид майна, який є цінністю в електронній формі, існує в системі обігу віртуальних активів, та може знаходитись у цивільному обігу [11]. Отже, розробники законопроекту № 3637 пропонують визначати фінансово-правову сутність віртуальних активів як майна. Вони не є новаторами у цій сфері. В проекті Закону України «Про обіг криптовалют в Україні» від 6 жовтня 2017 року № 7183, віртуальні активи пропонувалося визначати як програмний код (набір символів, цифр та букв), що є об'єктом права власності, може виступати засобом міни, відомості про який вносяться та зберігаються у системі блокчейн в якості облікових одиниць поточної системи блокчейн у вигляді даних (програмного коду) [12]. Оскільки об'єктом права власності є майно, то фактично в законопроекті № 7183 також застосовувався аналогічний підхід до визначення сутності віртуальних активів.

При визначенні поняття віртуальних активів розробники законопроекту № 3637 спира-

лись також на наукові дослідження у цій сфері, оскільки наукова спільнота частково розділяє подібний підхід. О. Куриліна, О. Дублян, А. Тапскотта, Д. Тапскотта, П. Вин'ї, М. Кейсі та інші вважають, що віртуальні активи є цінністю у цифровій формі, яка створюється, обліковується та відчувається у електронному вигляді, що являє собою особливий вид майна [13, с. 324; 14, с. 76]. Визначення віртуальних активів як майна використовується і російським законодавцем. Так, у Водночас, не можна не відзначити спірність такого підходу.

Фінансово-правова сутність віртуальних активів залишається предметом наукових спорів. М. Беч, Р. Гаррат, А. Карстенс, Е. Олейник, Е. Коваленко, Д. Фадеева розглядають віртуальні активи як особливу форму грошей, яка не забезпечується гарантіями центробанку [16; 17; 18, с. 176-179]. Д. Вахрушев, О. Железов, А. Проценко, Н. Архірейська, О. Кучкова підходять до електронних грошей як до їх особливого виду [19, с. 4-15; 20, с. 81-85]. В. Мандрик, В. Мороз, А.О. Овчаренко, В. Махінчук пропонують підходити до віртуальних активів як до засобів обміну [21, с. 67-71; 22, с. 32-45]. Існують й інші наукові позиції стосовно визначення сутності віртуальних валют.

У зв'язку з цим, особливу увагу привертає визначення віртуальних активів у зарубіжному законодавстві, особливо в законодавстві ЄС, бо відповідно до статті 113 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Україна робить всі необхідні кроки до наближення власного чинного законодавства до законодавства Європейського Союзу і повинна забезпечити поступове приведення у відповідність своїх чинних законів та майбутнього законодавства до законодавства ЄС [23].

Визначення віртуальних активів в законодавстві ЄС обумовлено впливом Групи розробки фінансових заходів по боротьбі з відмиванням грошей – ФАТФ (англ. Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF)), яка розробила Керівництво ФАТФ по ризик-орієнтованому підходу до віртуальних валют в 2015 році [24] та Методологію оцінки дотримання рекомендацій ФАТФ і ефективності протидії відмивання грошей, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення, прийняту 22 лютого 2013 року [25], в яких віртуальними активами визнається «...цифровий вираз цін-

ності, який може цифровим чином обертатися або переводитися і може бути використано для цілей платежу або інвестицій».

Відповідно до рекомендацій ФАТФ ЄС було прийнято ряд змін до нормативних актів – до Директиви 2014/65/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 15 травня 2014 року про ринки фінансових інструментів та внесення змін до Директиви 2002/92/ЄС та Директиви 2011/61/ЄС [26], Регламенту (ЄС) 2017/1129 Європейського парламенту та Ради від 14 червня 2017 року про проспект емісії, який буде опублікований, коли цінні папери будуть пропонувані громадськості або допущені до торгівлі на регульованому ринку, а також про скасування Директиви 2003/71/ЄС [27], Регламенту (ЄС) № 1286/2014 Європейського Парламенту та Ради від 26 листопада 2014 року про ключові інформаційні документи для пакетних роздрібних та страхових інвестиційних продуктів [28] тощо, де визначення віртуальних активів уніфікувалося відповідно до принципів ФАТФ.

Український законодавець, розвиваючи національне законодавство в цій сфері, прийняв новий Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового ураження» від 6 грудня 2019 року № 361-ІХ, в якому надано визначення віртуальних активів як цифрового вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей (п. 13 ст. 1) [29].

Отже, в національному законодавстві вже закріплено визначення віртуальних активів, яке не враховано розробниками законопроєкту № 3637. Подальше удосконалення норм цього законопроєкту повинно врахувати досвід ЄС та чинні норми національного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Про обіг криптовалюти в Україні: проєкт Закону України від 06.10.2017 № 7183. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684. Дата звернення: 15.11.2018.
2. Про стимулювання ринку криптовалют і їх похідних в Україні: проєкт Закону України від 10.10.2017 № 7183-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710. Дата звернення: 15.11.2018.
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні: проєкт Закону України від

- 30.10.2017 № 7246. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62816. Дата звернення: 17.10.2018.
4. Провнесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні: проєкт Закону України від 14.09.2018 № 9083. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64597. Дата звернення: 15.11.2018.
5. Провнесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні: проєкт Закону України від 27.09.2018 № 9083-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64696. Дата звернення: 07.11.2018.
6. Архирейська Н. В. Державне регулювання ринку криптовалют в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Випуск 22. 2018. С. 753–757.
7. Гончаренко С. Ю. Сутність та особливості віртуальних валют. *Правові системи*. 2018. № 1/2. С. 143–148.
8. Кудь О. О., Кучерявенко М. П., Смичок Є. М. Цифрові активи та їх правове регулювання у світі розвитку технології блокчейн: *монографія*. Харків. Право. 2019. 216 с.
9. Коврига М. Концептуальні підходи до визначення правового статусу криптовалют. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2019. № 41. Т. 1. С. 83–85.
10. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про віртуальні активи» від 11.06.2020 № 3637. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110. Дата звернення: 15.07.2020.
11. Про віртуальні активи: проєкт Закону України від 11.06.2020 № 3637. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110. Дата звернення: 15.01.2020.
12. Куриліна О., Дублян О. Особливості правового регулювання віртуальних активів в Україні. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/16516/1/%D0%A0%D0%B5%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%97%20...%20%D0%A72_p168-170.pdf Дата звернення: 26.01.2020.
13. Тапскотт А., Тапскотт Д. *Технологія блокчейн – то, що движет фінансовою революцією сьогодні*. Издательство : Эксмо, 2017. 550 с.
14. Винья П., Кейси М. *Епоха криптовалют. Як биткоїн і блокчейн змінюють світовий економічний порядок*. Издательство «Манн, Іванов і Фербер». 2017. 432 с.
15. О цифровому фінансовому активі: проєкт Закону Російської Федерації. URL: m.minfin.gov.ru. Дата звернення: 10.01.2020.
16. Bech M., Garratt R. Central bank cryptocurrencies. *BIS Quarterly Review*, September 2017. URL: https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt1709f.pdf. Дата звернення: 04.01.2020.
17. Carstens A. Money in the Digital Age: What Role Central Banks? *BIS*, 2018. URL: <https://www.bis.org/speeches/sp180206.htm>. Дата звернення: 04.01.2020.
18. Олейник Е. С., Коваленко Е. А., Фадеева Д. А. Анализ и оценка статуса цифровой валюты на территории Российской Федерации. *Теория. Практика. Инновации*. Стерлитамак. 2017. № 8 (20). С. 176–179.
19. Вахрушев Д. С., Железов О. В. Криптовалюта як феномен сучасної інформаційної економіки: проблеми теоретичного осмислення. *Науковедение*. 2014. Вип. 5. С. 4–15.
20. Проценко А. Т. Фінансово-правова сутність криптовалют: електронні гроші чи грошовий сурогат. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 2. С. 81–85.
21. Мандрик В. О., Мороз В. П. Законодавче регулювання крипто валют в Україні, проблеми та перспективи їх розвитку. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2019. Т. 29. № 4. С. 67–71.
22. Махінчук В. М. До питання правового регулювання криптовалют (аналіз закордонного досвіду). *IUS PRIVATUM*. № 1. 2018. С. 32–45.
23. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифікована із заявою Законом України від 16.09.2014 № 1678-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text. Дата звернення: 11.01.2020.
24. Документи ФАТФ. URL: <http://fedsfm.ru/documents/international-fatf>. Дата звернення: 11.01.2020.
25. Information on updates made to the FATF Methodology. Financial Action Task Force. URL: <https://www.fatf-gafi.org/publications/mutualevaluations/documents/fatfmethodology.html>. Дата звернення: 11.01.2020.
26. Directive 2014/65/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Directive 2002/92/EC and Directive 2011/61/EU, OJ L 173, 12.6.2014. P. 349–496.
27. Regulation (EU) 2017/1129 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2017 on the prospectus to be published when securities are offered to the public or admitted to trading on a regulated market, and repealing Directive 2003/71/EC Text with EEA relevance, OJ L 168, 30.6.2017. P. 12–82.
28. Regulation (EU) No 1286/2014 of the European Parliament and of the Council of 26 November

2014 on key information documents for packaged retail and insurance-based investment products (PRIIPs), OJ L 352, 9.12.2014. P. 1–23.

29. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом,

фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового ураження: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18#Text>. Дата звернення: 12.01.2020.

Samsin R. I. On the way to a new law on virtual assets

The article examines scientific approaches to the financial and legal essence of virtual assets, and compares them with similar provisions of European legislation on the definition of the concept and essence of “virtual assets” in order to formulate a conclusion on the expediency of using the definition of virtual currencies proposed by the developers of the draft Law of Ukraine “On Virtual Assets” No. 3637 dated June 9, 2020 in national legislation.

It is emphasized that the analysis of previous legislative initiatives for the regulation of virtual assets in Ukraine and certain draft laws convinces of the presence of lobbying the interests of new players in the virtual market.

It is noted that virtual assets in Article 1 of the draft law No. 3637 are defined as a special type of property that is a value in electronic form, exists in the system of circulation of virtual assets, and can be in civil circulation. The proposal of the authors of this draft law to define the financial and legal essence of virtual assets as property is analyzed. It is stated that the authors of the draft law are not innovators in this area. In the draft Law of Ukraine “On the circulation of cryptocurrency in Ukraine” of October 6

2017 No. 7183, it was proposed to define virtual assets as a program code (a set of symbols, numbers and letters), which is the object of property rights, can act as a mine, information about which is entered and stored in the blockchain system as accounting units of the current blockchain system in the form of data (program code). Since the object of property rights is property, in fact, the draft law No. 7183 also used a similar approach to defining the essence of virtual assets.

It is substantiated that in defining the concept of virtual assets, the developers of the draft law No. 3637 also relied on scientific research in this area, since the scientific community partially shares a similar approach. The financial and legal nature of virtual assets remains the subject of scientific disputes.

At the same time, the author drew attention to the definition of virtual assets in foreign legislation, especially in EU legislation. Given that Ukraine is taking all necessary steps to approximate its current legislation to that of the European Union and must ensure the gradual harmonization of its current laws and future legislation with EU legislation, the author notes that the Ukrainian legislator, developing national legislation in the field of prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds of crime, financing of terrorism and financing of proliferation of weapons of mass destruction, has adopted a new Law of Ukraine “On the Prevention of Money Laundering”.

It was concluded that the national legislation already enshrines the definition of virtual assets, which was not taken into account by the developers of the draft law No. 3637. Further improvement of the norms of this draft law should take into account the EU experience and current norms of national legislation.

Key words: *blockchain, virtual assets, legal regulation, prohibition of circulation of virtual assets, bitcoin.*